

REFLECȚII CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA DIDACTICĂ ȘI DE CREAȚIE A LUI PAVEL RIVILIS

ON PAVEL RIVILIS' TEACHING AND CREATIVE ACTIVITIES

Tatiana POPA,

masterandă,

Academia de Muzică, Teatru și Arte plastice

Pavel Rivilis is one of the most important musicians in the Republic of Moldova. He worked as a music editor, professor and composer. He constantly studied classical and contemporary music in order to improve his own techniques. He also studied the Moldavian folklore and used it as a source of inspiration in one of his compositions. He prefers to write symphonies and he made his way by creating his own distinct style. Pavel Rivilis can play many musical instruments very well. His gift and professionalism can be seen in the musical pieces he wrote.

Pavel Rivilis s-a afirmat ca personalitate distinctă în muzica națională, activând atât în calitate de compozitor, redactor muzical, cât și ca profesor de compoziție, orchestrație, citirea partiturilor și istoria stilurilor orchestrale în cadrul *Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice* (AMTAP). Ca pedagog, P. Rivilis a îndrumat și a educat mai multe generații de compozitori din Republica Moldova, printre care îi putem menționa pe I. Aldea-Teodorovici, V. Ciolac, A. Chiriac, V. Doni, S. Pâslari ș.a.

Pavel Rivilis este un compozitor care activează și în prezent, ceea ce ne-a oferit posibilitatea de a purta nenumărate discuții cu maestrul, abordând cele mai diverse subiecte, ce țin de clasică mondială, de muzica contemporană, specificul ei, dar și despre propria creație și principiile compo-nistice utilizate în lucrările sale. Anume aceste *reflexii* au contribuit nemijlocit la perceperea trăsăturilor specifice atât ale personalității compozitorului cât și ale creației sale.

Pavel Rivilis s-a manifestat în diferite genuri scriind muzică simfo-

nică, instrumentală de cameră și muzică pentru spectacole. În muzica instrumentală compozitorul adoptă stilul sintetic, multidimensional. Astfel, în creațiile sale instrumentale P. Rivilis apare ca un continuator al tradițiilor neoclasiciste, utilizând pe larg principiile *allegro-ului de sonată* de tip *haydnian* în prima parte a *Simfoniilor nr. 1 și 2*, dar și caracteristicile neobarocului, atunci când ne referim la *Fuga* din partea a II-a a *Sonatei* pentru violă solo și *fugato*-urile din părțile a III-a ale *Simfoniei nr. 1 și 2*. De asemenea, compozitorul urmează și tradițiile neofolcloriste, utilizând pe larg elementele ritmico-intonative specifice folclorului național în următoarele creații: *Oleandra* pentru vioară și pian, *Șase piese* pentru vioară și pian, *Bagatele* pentru pian, *Suita* pentru vioară și pian. O particularitate specifică a stilului său componistic o prezintă scriitura monodică utilizată în *Dansuri simfonice*, *Unisoane*, *Burdoane*, *Sonata pentru pian*, *Sonata și Stihira*. Cele două din urmă lucrări reprezintă o nouă etapă în evoluția gândirii compozitorului, aceasta datorită utilizării

unei noi tehnologii în cadrul lor, a celei minimale. Din cele relatate conchidem faptul că P. Rivilis este un compozitor care a utilizat o mare diversitate tehnică și stilistică în creația sa.

P. Rivilis este o persoană care tinde spre perfecțiune, particularitate ce poate fi observată și în lucrările sale. Un exemplu elocvent în aceste sens îl constituie transcrierea pentru orchestra simfonică a *Ciacconei* de J. S. Bach. Procesul de lucru asupra *Ciacconei* a avut câteva etape, începutul datând cu anul 1958, pe când P. Rivilis era încă student la *Conservatorul* din Chișinău. Sub îndrumarea profesorului său de compoziție L. Gurov, P. Rivilis inițiază lucrul la *Ciaccona*, care însă nu a fost dus până la bun sfârșit în anii studenției, fiind reluat mai târziu. Astfel, P. Rivilis lucrează la *Ciaccona* timp de circa 10 ani. Din mărturisirea compozitorului am aflat că în arhiva personală s-au păstrat patru variante de orchestrație a celebrei piese bachiene. Astfel P. Rivilis nu încetează niciodată să se reîntoarcă la o creație deja finisată pentru a o perfecționa, acesta fiind scopul suprem, de a crea varianta cea mai reușită a lucrării date.

O altă partitură care trebuie să fie menționată în acest sens sunt renumitele (astăzi) *Dansuri simfonice*, care după prima audiție la *Consiliul artistic* al *Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor* au fost criticate pentru unele lacune în construcția temei inițiale din partea întâi, care părea a fi prea lungă, fiind constituită din 29 de măsuri de dezvoltare continuă. Compozitorul a încercat să fie receptiv la criticile expuse de colegi, dar, după un lucru minuțios în vederea modificării acestei teme, a ajuns într-un final la concluzia că tema dată cuprinde anume atâtea măsuri câte sunt necesare. Astfel P. Rivilis se evidențiază ca un pedant desăvârșit în

sensul cel mai bun al acestui cuvânt, lucrând foarte mult asupra unei creații, motiv din care a și scris un număr nu prea mare de lucrări.

În opinia maestrului, ideea de bază în scrierea unei opere o prezintă lucrul cu materialul muzical sau modelarea acestuia cu ajutorul diverselor mijloace de expresie muzicală, ceea ce iese în evidență în *Dansuri simfonice, Unisoane, Burdoane, Sonata pentru pian și Stihira*. Interesul față de o creație compozitorul îl vede în tehnologia utilizată în ea. P. Rivilis privește fenomenul componistic ca pe o meserie, în care procesul de lucru este cel mai important.

Compozitorul este un adevărat cercetător în domeniul muzicii, încercând să descopere esența fiecărui stil muzical și trăsăturile lui de bază, pentru a putea utiliza mai târziu acele procedee de scriitură care se încadrează cel mai reușit în cadrul operelor sale.

P. Rivilis studiază tehnica componistică a celor mai desăvârșiți maestri ai artei muzicale din toate timpurile. Astfel îl descoperă pe J. Haydn ca pe un mare novator și umorist, drept exemplu servind simfoniile *Surpriză* sau *De adio*. După părerea lui P. Rivilis creația lui Mozart reprezintă o armonie completă între formă și conținut. Dar totodată maestrul menționează și un înalt nivel al tehnologiei, drept exemplu servind *Sextetul muzicienilor de la țară*, unde grație unui efect obținut intenționat sfârșitul sună fals. În caracterizarea lui Beethoven, P. Rivilis pune accentul pe măiestria dezvoltării temelor în simfonii, care inițial sună doar ca niște celule, nefiind evidențiate printr-un avânt melodic. Acest tip de teme îi este caracteristic și lui P. Rivilis. Drept exemplu poate servi prima temă din *Dansuri simfonice* care are la bază un motiv

din patru sunete, ulterior variat din punct de vedere ritmic.

O mare influență asupra personalității lui P. Rivilis l-a avut creația lui I. Stravinski, și în primul rând tehnica lui ritmică, cea a varierii motivelor și orchestrația. «La P. Rivilis alături de punctele de orgă se manifestă plinar și principiul de ostinato în unele cazuri chiar hiperbolizat (*Unisoane, Burdoane, Dansuri simfonice*) îmbinat cu dezvoltarea variantică a motivelor. M. Belâh consemnează în legătură cu aceasta despre caracterul invariant al unor constante intonative scurte, de sorginte folclorică, prezente în creația lui P. Rivilis, menționând că „magia repetărilor ostinate se îmbină cu modificarea perpetuă a liniilor reliefului melodic» [5, p. 341-342]. În caracterizarea procedeeleor orchestrale din *Povestea soldatului*, P. Rivilis consideră că I. Stravinski intenționat a unit instrumentele din toate grupele orchestrale situate la extremități: arofone de lemn – clarinetul și fagotul; alamă – trompeta și trombonul; coarde – vioara și contrabasul; și percuție, demonstrând că orice combinație instrumentală este posibilă. Aceleași procedee de îmbinare a instrumentelor de la extremități din cadrul unui grup orchestral le observăm și în *Unisoanele* lui P. Rivilis. Drept exemplu poate servi materialul muzical expus în cifra 4, unde auzim combinarea între *Fl.* și *Cl. bas.*, în care observăm un decalaj între registre, ceea ce oferă monodiei o sunare mai deosebită. Compozitorul menționează și redacțiile lui I. Stravinski la *Pasărea de foc* și *Petrușka*, care are 3 redacții: prima – componentă cvadruplă, a doua – triplă, a treia – dublă, considerând că măiestria, posibilitatea de a utiliza același material muzical pentru o altă componentă orchestrală, este un

meșteșug de mare valoare. Și P. Rivilis, bazându-se pe materialul muzical din *Suita pentru vioară și pian* scrie *Concertul pentru orchestră*, iar mai târziu, utilizând anumite fragmente din *Suită* compune și o altă lucrare pentru vioară și orchestră – *Konzertstück*. Astfel, vedem că tehnica componistică a lui I. Stravinski a exercitat o mare influență asupra gândirii compozitorului P. Rivilis.

Din creația lui B. Bartók, P. Rivilis a preluat particularitățile organizării severe, exacte a materialului muzical. De o mare apreciere se bucură și C. Orff, care, în opinia lui P. Rivilis, posedă o măiestrie deosebită în ceea ce ține tehnica orchestrală. Rolul lui D. Șostakovici este relevat de P. Rivilis în felul următor: D. Șostakovici este punctul culminant, apogeul în lumea simfoniei. Nimeni, chiar și S. Prokofiev, nu ajunge la un asemenea nivel ca D. Șostakovici.

P. Rivilis este un iubitor al tradiției. Creația sa se bazează pe experiențele însușite de la compozitorii ce au mers pe linia clasică. Asupra muzicii avangardiste din sec. al XX-lea și al XXI-lea, P. Rivilis privește critic, susținând faptul că multe inovații au lăsat la o parte experiența multiseculară a tehnicii componistice. Printre compozitorii contemporani, P. Rivilis îi menționează pe R. Șcedrin și A. Pärt.

R. Șcedrin continuă tradiția tehnicii compoziționale clasice. Orice lucrare a lui este evidențiată prin utilizarea unor soluții individuale, acanonice, interesante. Spre exemplu, *Simfonia nr.2* uimește prin structura sa ce cuprinde 25 de preludii pentru orchestră. O asemenea formă nu s-a mai întâlnit în istoria muzicii până în prezent. Suntem obișnuiți cu standardul de 24 de preludii, dar aici avem 25. În opera *Suflete moarte*, R. Șcedrin utilizează

în locul grupului instrumentelor cu coarde corul de cameră. Respectul față de acest autor se datorează măiestriei de care a dat dovadă, având capacitatea de a indica în partitură orice nuanță ce a vrut s-o redea, în unele cazuri fiind notată chiar și digitația pentru grupul instrumentelor cu coarde. P. Rivilis, de asemenea, are o atitudine foarte serioasă față de partiturile lucrărilor sale, care sunt elaborate cu o deosebită atenție și migală, fiecare nuanță fiind bine pusă la punct, caracteristica dată fiind remarcată cu precădere în manuscrisele sale.

Despre A. Pärt P. Rivilis vorbește în felul următor: A. Pärt este un adevărat maestru, care poate face orice, poate trece dintr-un stil în altul, fără a da la o parte latura calitativă a muzicii. Cât timp a trăit în URSS, el a fost primul în ceea ce privește avangarda, iar după ce s-a stabilit în Germania, s-a dezis de modern și a început să scrie muzică „primitivă”, diatonică, adică s-a întors spre trecut. Adresarea către trecut, către muzica diatonică o observăm și în creația lui P. Rivilis, particularitate care iese în evidență nu doar în substanța muzicală, ci și în denumirea lucrărilor: bunăoară, *Unisoane, Burdoane*.

P. Rivilis este un perfecționist care studiază o viață întreagă tainele muzicii, analizând cele mai diverse procedee de dezvoltare a materialului muzical, punând ca supremație Muzica, procesul de creare și mijloacele tehnice utilizate în realizarea ei. Și, totodată, compozitorul acceptă ideea ca publicul să găsească un oarecare subiect în creațiile sale. După părerea sa, muzica trezește emoții, imaginație aceasta fiind deja o dovadă a reușitei unei lucrări.

Compozitorul afirmă că „cel mai interesant proces este atunci când lucrezi

cu materialul muzical, fie aceasta armonie, linie melodică, instrumentație sau factură”. P. Rivilis refuză să utilizeze textul literar în muzică, deoarece acesta, în opinia compozitorului, îi dictează anumite norme, ceea ce îi impune unele restricții în crearea imaginii muzicale dorite, din care motiv doar o singură lucrare, poemul simfonic *Apoteoza războiului* a fost scrisă după picturile lui V. Vereșciașchin, având la bază un subiect.

P. Rivilis este un om neordinar, care și-a obținut renumele bine meritat în cultura națională și internațională doar datorită muncii asidue, depuse zi de zi în perfecționarea sinelui. Maestrul s-a impus ca un făuritor al drumului propriu, creând un stil individual inconfundabil, redând prin muzică irepetabilitatea personalității sale. Esența concepției sale despre artă este de a atinge scopul propus, idealul la moment, ce este de fapt doar o treaptă nouă în piramida ce urmează a fi escaladată.

Pentru o elucidare mai completă a personalității compozitorului P. Rivilis, am recurs la dialoguri purtate cu muzicologul V. Axionov și compozitorul V. Ciolac (discipol al lui P. Rivilis) pe care le inserăm mai jos.

„Pentru mine, P. Rivilis este o figură notorie a culturii naționale. Compozitorul poate fi caracterizat ca o persoană multilateral dotată. El este un om care posedă o gândire cu adevărat analitică, de aceea are dexterități de a aprecia exact și laconic diferite fenomene din jur. El are capacitatea de a pătrunde în esența fiecărui om cu care are legături și de a-l caracteriza forte veridic. În unele cazuri are o atitudine destul de critică față de insuficiențele uzului nostru. Dar critica sa nu este una „neagră”. Salvarea pentru el o prezintă marele simț al umorului, care este prima

latură specifică a personalității lui P. Rivilis.

O altă latură o pot caracteriza ca abilitatea de a pătrunde foarte profund în esența unor lucruri ce țin de materia muzicală. După decesul lui V. Zagorski, numai P. Rivilis a rămas un astfel de specialist în materie care știe, înțelege orice detaliu al orizontalei și verticalei muzicale, al texturii sonore. P. Rivilis posedă un gust timbral extrem de educat. Știe cum poate fi atins efectul sonor scontat nu numai grație utilizării cunoștințelor tradiționale, ci și grație înlăturării, schimbării unor instrumente, mascării pentru a atinge un efect inedit, neobișnuit. Deși în ultima perioadă compozitorul nu vede foarte bine, totuși orice partitură scrisă de el arată și ca exprimare textuală foarte bine concepută, foarte bine gândită, echilibrată.

El atinge acest echilibru la micronivel – celulă, interval etc., și la macronivel – construcția formei în întregime. Nu prea mulți compozitori din spațiul nostru pot construi o asemenea formă echilibrată ca P. Rivilis. Compozitorii din arealul nostru au o gândire specifică. Ei nu tind spre ceea ce este caracteristic unor compozitori din Germania, Austria, Belgia, Elveția, mă refer la dezvoltarea continuă, proliferarea și evoluția stadială a unui nucleu sonic evitând juxtapunerea fragmentelor.

La noi, pentru compozitorii naționali este caracteristică o altă modalitate de gândire și de evoluare apropiată de principiul suitic, domină juxtapunerea fragmentelor, tablourilor. Și P. Rivilis tinde spre acest lucru. Dar el totuși cimentează o asemenea juxtapunere cu principiile variațional și variantic, de schimbarea permanentă a unui anumit nucleu. Calitatea schimbării este perfectă. Aceste schimbări

ne demonstrează capacitățile sale de a inventa, diminua, mări ceva. Inventivitatea de care dă dovadă, este axată nu pe dorința de a epata, ci pe un gust artistic adevărat și pe o mare măiestrie”.

Vladimir Axionov

*Om Emerit, doctor habilitat
în studiul artelor,
profesor universitar*

„Prima amintire despre P. Rivilis este foarte îndepărtată, datând din anul 1974, cu mult până la perioada când mi-am început studiile la Conservator. Trăiam în Ismail și la vârsta de 18 ani am văzut un afiș care anunța prezentarea spectacolului Maria Stuart, pe muzica lui P. Rivilis, în interpretarea Teatrului Dramatic din Chișinău. Pentru o provincie acesta era un mare eveniment, deoarece nu ne bucuram de un mare număr de vizite a trupelor artistice. Evident că am fost prezent și eu la acest spectacol. Cel mai mult m-a impresionat muzica, care se combina organic cu subiectul, redând foarte bine atmosfera sec. XVI. Am atras atenția la claritatea limbajului, turațiile armonice interesante, memorând numele lui P. Rivilis.

Peste câțiva ani, după ce am înisat Colegiul de muzică Șt. Neaga la catedra Dirijat coral, făcând facultativ și lecții de compoziție cu A. Luxemburg, în 1981 am susținut examenele de admitere la Conservator, specialitatea Compoziție, fiind repartizat în clasa lui P. Rivilis. Prima impresie pe care am avut-o atunci, era faptul că este un om foarte erudit, liniștit, cu un simț al timpului diferit de ceilalți. Lecțiile nu le făceam în clasă, ci la el acasă, deoarece acolo avea la îndemână partituri, note, cărți, o adevărată fonotecă, astfel fiecare

afirmație teoretică fiind completat și de un exemplu practic. Orele au început de la audierea muzicii: Chopin, Liszt, Brahms etc. Apoi a urmat scrierea variațiunilor severe pe tema coralului de Bach, unde puteam schimba factura, dinamica, dar nu și melodia, armonia, deodată fiind înlăturată scrierea liberă a lucrărilor, fiind pus de la bun început în niște parametri stricți.

Un alt tip de lecții la care participam, erau cele colective. În asemenea condiții învățam nu doar din experiență proprie, ci și de la ceilalți colegi, la oră fiind expuse păreri, opinii diferite și soluționarea cea mai optimă a problemei date. Îmi amin-

tesc cu drag de acei ani, deși nu era ușor.

P. Rivilis este o personalitate interesantă, cu un gust muzical bine definit, și niște principii clar formulate, calități care a încercat să le dezvolte și la studenții săi. El nu s-a dat în vânt niciodată după numărul de lucrări, ci după calitatea lor. Stilul limbajului lui P. Rivilis într-un sens oarecare este unic. Muzica lui o diferențiez ușor de alta. A scris nu prea multe lucrări, dar ele toate posedă un mare nivel de profesionalism”.

Vladimir Ciolac,
Maestru în Artă, conferențiar
universitar, compozitor

Referințe bibliografice

1. Axionov, V. *Exponentul folcloric în spectrul stilistic al muzicii instrumentale a compozitorilor din Moldova* // Cercetări de muzicologie, Chișinău, 1998.
2. Axionov, V. *Simfonia în contextul muzicii instrumentale a compozitorilor din Republica Moldova la confluența secolelor XIX-XX* // Arta 2004, Chișinău, 2004.
3. Axionov, V. *Tendențe stilistice în creația componistică din Republica Moldova (muzica instrumentală)*, Chișinău, 2006.
4. Ciobanu-Suhomlin, I. *Repertoriul general al creației muzicale din Republica Moldova (ultimile două decenii ale sec. XX)*, Chișinău, 2006.
5. Cocearova, G., Melnic, V. *Armonia. Istoria armoniei*, Chișinău, 2003.
6. Gagim, I. *Dicționar de muzică*, Chișinău, 2008.
7. Gagim, I. *Muzica și filosofia*, Chișinău, 2009.
8. Galaicu, V. *Procedee scriiturale de resursă folclorică în lucrările compozitorilor basarabeni contemporani* // Folclorul și contemporaneitatea: conservarea, revitalizarea și valorificarea culturii tradiționale, Chișinău, 2006.
9. Marian M. *Chipul geniului*, București, 1991.
10. Бельх, М. *Эволюция отношения к фольклору в творчестве П. Ривилиса* // Фольклор и композиторское творчество в Молдавии, Кишинев, 1986.
11. Влайку, О. *Произведения для скрипки и фортепиано композиторов Республики Молдова*, Кишинев, 2011.
12. Зейфас, Н. П. *Ривилис* // Композиторы союзных республик, Вып. 2. Москва, 1977.
13. Клетинич, Е. *Композиторы Советской Молдавии*, Кишинев, 1987.
14. Райляну, Л. *Тенденции неофольклоризма в молдавской симфонической музыке* // Интернациональные связи искусства МССР с художественными культурами братских республик, Кишинев, 1982.
15. Столяр, З. *Молдавская советская симфония*, Кишинев, 1967.

16. Хатипова, И. *Фортепианные произведения композиторов*

Республики Молдова в учебном процессе музыкальных вузов, Кишинев, 2011.